

COVID-19 Pandemi Sürecinde Meşguliyet Terapisi ile Yaşlı Bakım Teknikeri Öğrencilerinde Yaşlı Farkındalığı: Bir Fenomenolojik Çalışma

Elderly Awareness in Elderly Care Technician Students with Occupational Therapy During COVID-19 Pandemia: A Phenomenological Study

Yağmur AKBAL¹, Burcu GENÇ KÖSE², Hilal PEKMEZCİ³, Burcu ÇUVALCI⁴

ÖZ

Amaç: Araştırma COVID-19 pandemisinde yaşlı bakımı öğrencilerinin “Yaşlılarda Meşguliyet Terapisi ve Rehabilitasyon” dersinin yaşlı farkındalığı ile ilişkilendirilmesi amacıyla yapıldı.

Gereç ve Yöntem: Fenomenolojik tipte nitel bir çalışma olarak yapıldı. Veriler; araştırmacılar tarafından hazırlanan anket aracılığı ile 14 haftalık teorik ders ve uygulama sonunda araştırmaya katılmayı kabul eden 40 öğrenci ile tamamlandı. Örneklem seçimine gidilmedi. Verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi yöntemi kullanıldı.

Bulgular: Öğrencilerin %75’i kadın, tüm öğrencilerin yaş ortalaması 20.9±3.0’dır. Araştırmada, “Yaşlılarda Meşguliyet Terapisi ve Rehabilitasyon Dersi” kapsamında öğrencilerde yaşanan duygulara yönelik üç tema elde edildi: “Olumlu duygular deneyimleme”, “Yaşlılar için farkındalık oluşturma”, “Özgüven oluşturma”. Uygulama derslerinin kazandırdığı bakış açısına yönelik iki tema elde edildi: “Verimli zaman geçirme gerekliliği”, “Yaşlıyı anlayabilme”. Pandemi sürecinde yaşlıların hissettiklerini öğrencilerin yorumlamasında üç ana tema elde edildi: “Endişe-korku”, “Yalnızlık”, “Olumsuz etkilenmeme”.

Sonuç: Araştırma sonucunda, meşguliyet terapisi uygulamasıyla öğrencilerin COVID-19 pandemisinde yaşlıların bakımına yönelik yeni deneyimler kazandığı ve farkındalıklarının arttığı belirlendi.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, meşguliyet terapisi, öğrenci, yaşlı

GİRİŞ

Yaşlılık evrensel bir süreçtir. Değişen ve gelişen yaşam koşulları, teknoloji, akut hastalıkların

1-Öğr. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Anestezi Programı, Rize,

E-posta: yağmur.akbal@erdogan.edu.tr ORCID: 0000-0001-6748-6701

2- Öğr. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Anestezi Programı, Rize,

E-posta: burcu.kose@erdogan.edu.tr ORCID: 0000-0002-0358-6401

3- Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Yaşlı Bakımı Programı, Rize,

E-posta: hilal.pekmezci@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2157-4014

4- Öğr. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Yaşlı Bakımı Programı, Rize, E-posta:

burcu.cuvalci@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2157-2388

Gönderim Tarihi: 10.06.2021 - Kabul Tarihi: 03.11.2022

ABSTRACT

Aim: The research was conducted in order to associate the “Occupational Therapy and Rehabilitation in the Elderly” course of aged care students with awareness of the elderly in the COVID-19 pandemic.

Material and Method: It was conducted as a qualitative study of phenomenological type. The data were obtained from 40 students who accepted to participate in the research at the end of 14 weeks of theoretical lessons and practice through a questionnaire prepared by the researchers. Sample selection was not made. Content analysis method was used in the evaluation of the data.

Result: 75% of the students are women, the average age of all students is 20.9±3.0. In the study, three themes were obtained regarding the emotions experienced in the students within the scope of the “Occupational Therapy and Rehabilitation Course in the Elderly”: “Experiencing positive emotions”, “Creating awareness for the elderly”, “Self-confidence”. Two themes were obtained for the perspective gained by the practice lessons: “The necessity of spending productive time”, “Understanding the elderly”. Three main themes were obtained in students’ interpretation of the feelings of the elderly during the pandemic process: “Anxiety-fear”, “Loneliness”, “Not being affected negatively”.

Conclusion: As a result of the research, it was determined that students gained new experiences and increased awareness of the elderly and their care in the COVID-19 pandemic with the application of occupational therapy.

Keywords: COVID-19, occupational therapy, student, elderly

ve kronik hastalıkların daha etkin kontrol altına alınması, değişen dünya düzenine yönelik politikaların hızla sisteme entegre edilmesi yaşam süresini artırmaktadır. Dünyadaki yaşlı nüfus oranlarına baktığımızda Avrupa Birliği yaşlı oranı 2010 yılında %29 iken 2019 yılında bu oran %34’e yükselmiştir (1). Dünya yaşlanırken, ülkemize ait son istatistiklerde de yaşlı nüfus oranının %9.1 olduğu dolayısıyla Türkiye’nin de yaşlanmakta olan bir ülke olduğu görülmektedir (2). Yaşlanma tüm dünyanın ortak paydası olması nedeniyle küresel olarak yaşlılık ile ilgili yeni politikalar oluşturulmaktadır. Bu anlamda ülkemizde hizmet

veren huzurevleri, evde bakım hizmetleri, yaşlı kulüpleri ve yaşlı dayanışma merkezleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri yaşlı bireylere yönelik hizmetin arasında yer almaktadır (3). Yaşlanan dünyada değişen bu politikalar, yaşlı nüfusun fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tüm ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikli ve donanımlı bakım profesyoneli olan yaşlı bakımı teknikerlerinin önemi artırmaktadır (4).

Günümüzde yaşlı bakım teknikerliği; vakıf ve devlet olmak üzere toplam 104 üniversitede yer alan önlisans programıdır (5). Yaşlı bakımı teknikerleri görev tanımları arasında yaşlı ve evde bakım gereksinimi duyan hastaların; fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden bakım gereksinimlerinin değerlendirilmesi, günlük yaşam aktivitelerinin korunması, sürdürülmesi, en üst düzeyde kullanılmasının desteklenmesi, diyetisyenin önerdiği beslenme programının takip edilmesi, yaşam alanındaki kaza risklerinin güvenlik yönünden değerlendirilmesi ve gerekli düzenlemelerin yapılması, sağlık ekipleri tarafından uygulanan tıbbi bakımın takip edilmesi, herhangi bir problem tespit edilmesi halinde sağlık mensupları ile iletişim sağlanması, ağız ve diş sağlığı gibi günlük kişisel bakımın sağlanması, yatağa bağımlı veya engelli durumda kişisel bakım ve temizlik uygulamalarının yerine getirilmesi, sağlık hizmetlerine ulaşmada yardımcı olunması, bakım veren aile üyelerini desteklenmesi, istismardan koruma ve bu konu hakkında aileye bilgi verilmesi ve sosyal aktivitelere yönlendirilmesi ve katılımların desteklenmesi gibi birçok görev tanımına sahiptir (6). Bu görev tanımları arasında yaşlıların sosyal yaşamına önem veren ve geliştiren, yaşlıların zamanını verimli hale getiren meşguliyet terapisi alanı da bulunmaktadır (7). Yaşlı bakımı teknikerliği bölümünde okuyan öğrenciler, yaşlıların sosyal yaşamını geliştirmeye yönelik meşguliyet terapisi dersi almaktadır. Yaşlılarda meşguliyet uygulamalarının amacı, yaşlıların cinsiyet, sağlık/hastalık durumlarına, kültür ve etnik yapılarına uygun, anlamlı aktivitelerle performanslarının artırılması, yaşlının aile ve toplumdaki bağımsız fonksiyonlarının geri kazandırılması, vakitlerini daha verimli hale getirerek yaşam kalitelerinin

yükseltilmesidir (8). Meşguliyet terapisinde bahçe terapisi, müzik dinleme, el işi, hayvan terapi, kağıt katlama gibi etkinlikler yapılmaktadır (9, 10). Yapılan sistematik bir derlemede yaşlıların meşguliyet terapilerine katılmaları günlük yaşam faaliyetlerindeki bağımsız fonksiyonlarını geri kazanmada etkili olduğunu göstermektedir (11). Yaşlılarda meşguliyet alanlarını değerlendiren bir çalışmada, doğa temelli faaliyet olan bahçe işleri gibi meşguliyet alanlarının oluşturulması yaşlıların hem refahında hem sağlığında olumlu gelişmelere katkı sağlamıştır (12).

Son yılların en büyük krizi olan COVID-19 pandemisinin insanlar üzerinde ekonomik, kültürel ve sosyal alanlarda birçok etkileri olmuştur (13). Özellikle bağımsızlıkları düşük, komorbid hastalıkların eşlik ettiği, kronik hastalıkların daha çok görüldüğü yaşlılarda evde kalma kısıtlamaları daha çok uygulanmış ve bu durum yaşlı bireyleri olumsuz etkilemiştir (14, 15). Pandemide eğitim hayatında da değişikliklere gidilerek eğitim ve öğretim aktivitelerinin kurumlardan eve taşınmıştır (16). Bu süreçte derslerin evlerden yürütülmesi sağlık alanında eğitim alan öğrencilerin derslerin uygulamalarını da ev ortamında yapmalarına yol açmıştır. Salgın ile birlikte yaşamımıza gelen sokağa çıkma kısıtlamaları gündelik yaşamın seyrini değiştirerek genç-yaşlı tüm bireyleri aynı ev ortamında birlikte yapabileceği birçok aktivitelere yöneltmiştir (15). Yaşlıların pandemiye yönelik görüşlerini ele alan bir çalışmada kırsal kesimlerde olan yaşlıların pandemi kısıtlamalarından olumsuz etkilenmediği vurgulanmıştır (17). Bu veriler bize pandeminin yaşlıların yaşamını tüm yönüyle olumsuz etkilediğini ancak yaşlıların yaşamlarında meşguliyetlerinin olmasının bu olumsuzlukları azalttığını göstermektedir.

Nitel araştırmada bir yaklaşım olan fenomenolojik çalışmalarda amaç katılımcıların müdahale edilmeksizin duygu ve deneyimlerini bütüncül biçimde ortaya koymasıdır (18). Bu sonuçtan yola çıkarak bu çalışmada uygulamalı bir dersin pandemi nedeniyle uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin, yaşlı farkındalığına yönelik duygu ve deneyimlerini belirlemek amacıyla fenomenolojik yaklaşım tercih edilmiştir.

Araştırmanın Amacı

COVID-19 salgınında uzaktan eğitime devam eden yaşlı bakımı bölümü öğrencilerinin Yaşlılarda Meşguliyet Terapisi ve Rahabiliteasyon Dersi kapsamında yaptıkları bu uygulamaların ev ortamında yaşlılara ulaşması, özellikle bu kriz döneminde nesillerarası dayanışmanın öğrenciler gözünden değerlendirilmesi ve öğrencilerin bu uygulama sürecinde yaşadıkları deneyimleri tanımlamaları amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Araştırma, ikinci sınıf yaşlı bakımı bölümü öğrencilerinin, pandemi nedeniyle uzaktan eğitim ile almış oldukları Yaşlılarda Meşguliyet Terapisi ve Rehabilitasyon Dersi sonrasında yaşlılara yönelik farkındalığı ve derse yönelik uygulama deneyimlerini tanımlamak amacıyla yapılan fenomenolojik tipte nitel bir çalışmadır.

Araştırma Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Rize'deki bir sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunda Yaşlı Bakımı Programı bölümünde okuyan, 2020-2021 eğitim öğretim güz döneminde Yaşlılarda Meşguliyet Terapisi ve Rehabilitasyon Dersi'ni alan 51 öğrenci oluşturmuş, örnek seçimine gidilmemiştir. Sekiz öğrenci devam etmediği için web tabanlı form bu öğrencilere ulaşmamış, üç öğrenci araştırmaya katılmayı kabul etmemiştir. Ders süreci hakkındaki deneyim/duygularını gönüllü olarak yazılı materyal halinde paylaşan 40 öğrenci ile çalışma tamamlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Nitel yürütülen bu araştırmada veriler, uzaktan eğitim sürecinde ders anlatımı için kullanılan uzaktan eğitim sistemi aracılığı ile yazılı materyal şeklinde toplanmıştır. Araştırmacılar, ders süreci sırasında yaşanabilecek durumları kendi deneyimleri doğrultusunda değerlendirerek araştırma sorularını oluşturmuşlardır. Araştırma soruları, yaş, cinsiyet, medeni durum, aile tipi, sağlık alanında çalışma durumu şeklinde sosyodemografik bilgileri içeren 4 (yaş, cinsiyet, aile tipi, sağlık alanında çalışma durumu), öğrencilerin deneyimlerini ifade etmesini

sağlayan 5 nitel olmak üzere toplam 9 araştırma sorusundan oluştu. Nitel sorular şu şekildedir;

1. Uzaktan eğitim sürecinde Yaşlılarda Meşguliyet Terapisi ve Rehabilitasyon Dersi kapsamında yapılan uygulamalarda neler hissettiniz? Hangi duyguları yaşadınız? Yaşlılar ile birlikte vakit geçirmek nasıldı?
2. Bu uygulamalar sizlere nasıl bir bakış açısı sağladı?
3. Pandemide sizce yaşlılar neler hissetti?
4. Pandemi sürecinde yaptığımız bu etkinlikler sizce yaşlılar açısından nasıldı?
5. Evde uygulama yapmanın olumsuz yönü neydi?

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmanın verileri 2020-2021 güz dönemi Yaşlılarda Meşguliyet Terapisi ve Rehabilitasyon Dersi sonunda Aralık 2020-Ocak 2021 bir aylık sürede web tabanlı classroom üzerinden toplandı. Öğrenciler öncelikle 14 hafta boyunca ders kapsamında yakın çevrelerindeki yaşlı bireyler ve aile bireyleri ile birlikte kitap okuma, boyama, eski eşyaları dönüştürme, boncuk işleme ve örgü, bahçe ve toprak işleri, hayvan besleme/pet terapi, bulmaca çözme etkinliklerini gerçekleştirmiş ders dönemi sonunda araştırma soruları doğrultusunda yazmış oldukları dokümanları web tabanlı classroom sistemi üzerinden araştırmacılara ulaştırıldı. Verilerin toplanma sürecinde öğrencilere hiçbir şekilde müdahale edilmedi. Araştırmada yazılı materyallerin yollanmasında öğrencilerin gönüllülüğü esas alınmıştır. Ayrıca araştırma analiz sürecinde katılımcı öğrencilerin isimleri gizli tutularak yalnızca deneyim/duyguları değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada sosyodemografik veriler yüzdeler ile değerlendirilirken, nitel sorular içerik analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz sürecinde tutarlı davranış sergilenmiştir. Yazılı materyaller, literatür bilgisi doğrultusunda öncelikle kodlama yöntemi ile isimlendirilmiş sonrasında ise benzer kodlar birleştirilerek ana temalara ulaşılmıştır. Araştırma verileri tüm araştırmacılar tarafından

tarafsız olarak değerlendirilmiş ve ortak ulaşılan kodlar/temalar rapor yazımında kullanılmıştır. Rapor yazma sürecinde ulaşılan her temanın altına öğrencilerin cümleleri ham veri olarak aktarılmıştır.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın yürütülmesi için bir üniversitenin girişimsel olmayan klinik araştırmalar etik kurulundan etik kurul onayı alınmıştır. Çalışmanın öğrencilerle yürütülebilmesi için de yükseköğretim müdürlüğünden yazılı kurum izni alınmıştır. Çalışmada yazılı materyallerin yollanmasında öğrencilerin gönüllülüğü esas alınmıştır. Ayrıca çalışma analiz sürecinde katılımcı öğrencilerin isimleri gizli tutularak yalnızca deneyim/duyguları değerlendirilmiştir. (12/01/2021 tarihinde 2021/193 sayılı karar ile etik kurul alındı.)

Araştırmanın Sınırlılığı

Araştırma, yalnızca bir sağlık hizmetleri meslek yükseköğretim öğrencilerinin deneyim/duyguları ile sınırlıdır, genelleme yapılamaz. Ayrıca araştırmanın pandemi döneminde yapılması da diğer bir sınırlılıktır.

BULGULAR

Bulgular sırasıyla, katılımcı öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini gösteren tablo ve yazılı materyallerden elde edilen temalar soruların sırası göz önünde bulundurularak sunulmuştur.

Tablo:1 Öğrencilerin Sosyodemografik Özellikleri (n=40), 2021-Rize

Sosyodemografik Özellikler	Ort±SS	n	%
Yaş	20.9±3.0		
Cinsiyet	Kadın	30	75.0
	Erkek	10	25.0
Aile Tipi	Çekirdek	29	72.5
	Geniş	11	27.5
Sağlık alanında çalışma durumu	Evet	3	7.5
	Hayır	37	92.5

Ort: Ortalama, SS: Standart Sapma

Tablo 1’de öğrencilerin sosyodemografik özellikleri gösterilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 20.9±3.0’dır. Öğrencilerin %75’i kadın, %25’inin aile yapısı çekirdek ve %27.5’i herhangi bir sağlık alanında çalışmamaktadır.

Yazılı materyallerden elde edilen temalar soru başlıkları altında sunulmuştur.

Soru 1. Uzaktan eğitim sürecinde Yaşlılarda Meşguliyet Terapisi ve Rehabilitasyon Dersi kapsamında yapılan uygulamalarda neler hissettiniz? Hangi duyguları yaşadınız? Yaşlılar ile birlikte vakit geçirmek nasıldı? Katılımcı öğrencilere sorulan birinci soru sonrasında yapılan değerlendirme ile üç ana tema elde edilmiştir.

Tema 1: Olumlu Duygular Deneyimleme

Toplanan veriler doğrultusunda katılımcı öğrencilerin Yaşlılarda Meşguliyet Terapisi ve Rehabilitasyon Dersi boyunca mutluluk ve eğlenme gibi olumlu duygular deneyimledikleri belirlenmiştir.

“El becerim çok iyi olmamasına rağmen elimden geldiğince yaptım bir şeyler bu da bana mutluluk kattı” (3. kişi).

“Yaptığım ödevler boyunca hem aktivite oldu hem de bana bir şeyler kattı, kendimle vakit geçirebildim ve eğlenceliydi tabii ki” (5. kişi).

“Bu zor süreçte zorunlu evlerde kaldığımız için yaptığımız uygulama dersleri benim kafamı dağıtmama, eğlenceli vakit geçirmeme yardımcı oldu” (8. kişi).

“Çok güzeldi.” (13. kişi).

“Aktif geçtiği için mutluyum” (18. kişi).

“Eğitici ve öğretici ve kişisel olarak geliştirici olduğuna inanıyorum.” (25. kişi).

“Çok eğlenceli ve öğretici geçen bir dersti” (30. kişi).

“Benim güzel ve eğlenceli zaman geçirmeme yardımcı oldu.” (35. kişi).

“Bizim için gayet de verimliydi çok güzel şeyler öğrendik” (39. kişi).

Tema 2: Yaşlılar ile İlgili Farkındalık Oluşma

Katılımcı öğrencilerin hangi duyguları deneyimlediklerini belirlerken birinci soru başlığı altında elde ettiğimiz birincil kodlar ile ikinci tamamız yaşlılar ile ilgili farkındalık oluşma ana temasına ulaşılmıştır. Öğrenciler, özellikle pandemi döneminde yaşlı bireylerle daha fazla vakit geçirmenin ve aktivite yaptırmanın gerekliliği konusunda farkındalıklarının oluştuğunu ifade etmişlerdir.

“Onlarla daha fazla vakit geçirmemiz gerektiğini anladım.” (1. kişi).

“Yaşlıların hayatının günlük yaşam aktivitesine daha çok yönltilmesi gerektiğini bu onları yalnızlık gibi duygulardan arındırdığını.” (2. kişi).

“Yaşlılarımızın her anında yanlarında olduğumuzu onlara hissettirmemiz gerektiğini” (11. kişi).

“Yaşlılarla ilgili daha bilgiliyim” (17. kişi).

“Eğlenceli dersti güzel geçti bizim için farkındalık oldu” (19. kişi).

“Empati kurdum” (24. kişi).

“Yaşlılarımızın bir insan olduğunu hatta yaşlılıkta her insanın görebileceği yani yaşlanacağı bir gerçek olduğunu bir kez daha öğrendim” (26. kişi).

“Yaşlılar zaman geçirmem onlar gibi düşünmeye yardımcı oldu” (38. kişi).

Tema 3: Özgüven Oluşma

Öğrencilerin vermiş olduğu yazılı materyaller değerlendirildiğinde kendilerinin aktif şekilde yaşlı bireyler ile vakit geçirmek adına bir şeyler yapabilecekleri konusunda özgüvenlerinin oluştuğu belirlenmiştir.

“Yaşlılara sosyal aktivite olarak değişik alanlarda aktiviteler yapabileceğimiz, aynı zamanda bir o kadar da eğlenceli zamanları nasıl geçirebiliriz bu konuda katkılar sağlamış oldu.” (4. kişi).

“Bana çok şey kattığını, özellikle düşünüp bir

şeyler tasarlamak çok anlamlıydı benim için.” (16. kişi)

“Ne yönde başarılı ve el becerimin olduğunu farkettim.” (20. kişi).

“Bazen ilgi alanıma giren şeyleri ertelediğimi ve aslında pandeminin bunları geliştirmek için fırsata çevirme olanağım olduğunu fark ettim.” (21. kişi)

“İlerde mesleki görevimi yerine getirdiğimde yaşlılarımızla neler yapabileceğimizi öğrenmiş oldum” (28. kişi).

“Farklı görüşler farklı bakış açıları gördüm. Arkadaşlarımın bana yeni şeyler katması beni olumlu etkiledi.” (40. kişi).

Soru 2. Bu uygulamalar sizlere nasıl bir bakış açısı sağladı? Katılımcı öğrencilere sorulan ikinci soru sonrasında yapılan değerlendirme ile iki ana tema elde edilmiştir.

Tema 1: Verimli Zaman Geçirmenin Gerekliliği

Evdeki yaşlıları ile etkinlik yapan katılımcı öğrencilerin, yaşlı bireylerin verimli zaman geçirdiklerinde mutlu oldukları ve bu tür aktivitelerin sürekli yapılmasının önemini fark ettikleri belirlenmiştir.

“Mutlu olduğunu gördükçe neden daha önce yapmamışım diye kendime kızdım bundan sonra böyle etkinliklere daha çok zaman ayırıp bir şeyler yapmayı planlıyorum dolu dolu kaliteli vakit böyle olur.” (5. kişi).

“Aslında çok ufak şeylerle onları çok mutlu ettik yaptığımız her işin sonunda onların gözlerindeki mutluluğa değerdi.” (7. kişi).

“Evdeki yaşlıların canının sıkılmaması için farklı etkinlikler yapmam gerektiğini anladım” (19. kişi).

“Yaşlıların bir uğraşa ihtiyacı var.” (29. kişi).

“Yaşlılara da bir uğraş bulmak gerektiğini öğrendim.” (33. kişi).

“Daha sık zaman geçirme isteği duydum.” (37. kişi).

Tema 2: Yaşlıyı Anlayabilme

Katılımcı öğrenciler yaşlı bireyler ile yaptıkları etkinlikler devamında, onları daha iyi anlayabildiklerini ve onlarla iyi ilişki kurmanın önemini hissettiklerini ifade etmişlerdir.

“Kendimizi sorgulamamızı onların ne kadar hassas olduğunu ona göre davranmamız gerektiğini bir kez daha öğrenmiş oldum.” (14. kişi).

“Daha anlayışlı olabilmeyi sağladı.” (18. kişi).

“Daha dikkatli, bilinçli olmamı sağladı.” (22. kişi).

“Sadece yanında oturmak çay kahve içmek, beraberce sohbet etmek ki o da sadece dinlemek yani karşılıksız bir ilişki kurmak çok önemliymiş bunu öğrendim.” (26. kişi).

“Onları daha iyi anlayabildim.” (32. kişi).

“Yaşlıları daha iyi anlamamı sağladı.” (34. kişi).

“Yaşlımın duygusunu hissedebilmeyi sağladı.” (40. kişi).

Soru 3. Pandemi sürecinde yaşlılar neler hissetti? Pandemi sürecinde Yaşlılarda Meşguliyet Terapisi ve Rehabilitasyon Dersi’ni alan ve uzaktan eğitimde yaşlı bireylerle etkinlik yapan öğrencilerin bir bölümü kendi gözlemleri doğrultusunda yaşlıların oldukça olumsuz etkilendiğini ifade ederken bir bölümü ise yaşlıların süreçten etkilenmediklerini gözlemediklerini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda soru başlığımız altında ise üç ana tema elde edilmiştir.

Tema 1: Endişe-Korku

Katılımcılarımız evlerinde etkinlik yaptıkları yaşlıların pandemi sürecinde olumsuz etkilendiğini endişe, korku gibi duyguları yaşadıklarını gözlemediklerini ifade etmişlerdir.

“Yaşlı oldukları için ve bu hastalığın en çok onların yaş grubunda ölümcül olması nedeniyle ölüm korkusu.” (2. kişi).

“Korku ve endişe.” (5. kişi).

“Hastalık onları daha çok etkilediği için endişe ve korku duydular.” (14. kişi).

“COVID-19 onları korkuttu. Çünkü bedenlerinin yaşlılık gereği organlarının hassasiyetinin farkında oldular. Endişelendiler.” (16. kişi).

“Korktular.” (24. kişi).

“Stres, korku evde kaldıkları için sıkıntı.” (34. kişi).

“Zor zamanlar geçirdiler canları sıkıldı ve birazda korktular.” (38. kişi).

Tema 2: Yalnızlık

Pandemi sürecinde kısıtlamalardan en çok etkilenen yaşlı bireyler ile birlikte ders kapsamında vakit geçiren öğrenciler, yaşlıların sıkıldıklarını ve yalnızlık duygusunu yoğun şekilde hissettiklerini fark ettiklerini ifade etmişlerdir.

“Yalnızlık, umutsuzluk.” (11. kişi).

“Yalnız kalan insanlar daha da yalnız kaldı. En azından sosyal ilişkisi olan yaşlıların sosyal ilişkileri de çok kısıtlandı.” (17. kişi).

“Karamsarlığa kapıldı sosyal olarak oldukça sıkıldılar.” (25. kişi).

“Yalnız hissettiler artık normal olmayacağını herkesin unuttuğunu düşündürdü onlara.” (26. kişi).

“Yalnız kaldılar.” (28. kişi).

“Gayet toplumdaki soyutlanmış ve uzaklaştırılmış.” (30. kişi).

“Yaşlılar kendilerini yalnız hissettiler.” (31. kişi).

“Pandemiden dolayı ziyaretler ve misafirlikler yasaklandığı için yaşlılarımızın yalnızlık duygusunun arttığını kendilerini kötü hissettiklerini düşünüyorum.” (40. kişi).

Tema 3: Olumsuz Etkilenme

Katılımcı öğrencilerimiz etkinlik süreci boyunca yaşlı bireylerimizin korku, endişe ve yalnızlık duygusundan farklı olarak bu sürecin yaşlıların

aile bağlarının arttığını ayrıca süreçten olumsuz etkilenmediklerini gözlemlemiştir.

“Onlar bence hiçbir şey hissetmedi çünkü bu hastalığı umursamadılar.” (9. kişi).

“Genelde yaşlılar evlerinde vakit geçirdikleri için daha kolay alıştılar.” (10. kişi).

“Onların hep yaşadığı yalnızlık duygusunu biz de yaşadık ve aradaki bağlar kuvvetlendi.” (23. kişi).

“Herkesle iç içe aile ortamındaydılar.” (27. kişi).

“Psikolojik olarak bence bizim kadar etkilenmediler.” (36. kişi).

Soru 4. Pandemi sürecinde yaptığınız bu etkinlikler sizce yaşlılar açısından nasıldı? Öğrencilerimizin yapmış olduğu gözlem ve değerlendirmeler sonucunda bu soru başlığımızda iki ana tema belirlenmiştir.

Tema 1: Olumlu Duygular Deneyimleme

Pandemi sürecinde Yaşlılarda Meşguliyet Terapisi ve Rehabilitasyon Dersi'nin uygulamalarını evdeki yaşlılar ile gerçekleştiren öğrenciler, yapılan etkinliklerin kendilerinin üzerinde yaşatmış olduğu olumlu duyguları yaşlıların üzerinde de etkili olduğunu, onlarında eğlendiklerini ve mutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

“Böyle aktivitelerde bulununca onlarda kendi başlarına üretmeye başladılar.” (2. kişi).

“Onlarında eğlendiğini ve güzel zaman geçirdiğini düşünüyorum.” (6. kişi).

“Birlikte etkinliklerde çok eğlendik onu da mutlu etmiş oldum.” (12. kişi).

“Keyif aldıklarını düşünüyorum. Sıkıntılı ruh hallerine girmelerinden alıkoydu bence bu etkinlikler.” (15. kişi).

“Onların içe kapanıklığı giderildi. Mutlu oldular.” (17. kişi).

“Onlarla ilgilendiğimiz için mutlu oldular.” (28. kişi).

“Gayet güzeldi yaşlarımızın sıkılmamasını

sağladı güzel eğlenceli vakit geçirmelerini sağladı.” (31. kişi).

“Çok eğlendiler.” (38. kişi).

Tema 2: Değerlilik Hissi ve Pozitif Bakış

Öğrenciler, yaşlıların olumlu duygular deneyimlemenin dışında etkinlik sürecinde kendilerini değerli hissettikleri ve özellikle pandemi döneminde bakış açılarının pozitif döndüğünü yazılı materyallerde belirtmişlerdir.

“Kendilerini değerli hissedip mutlu oldular.” (4. kişi).

“Şuan daha istekli daha pozitif bakıyor bir şeylere.” (5. kişi).

“Kendilerine güven duygusu, el becerileri gelişti.” (11. kişi).

“Pozitif oluyorlar. Onlara ihtiyacımız olduğunu hissetmeleri işe yaradıklarını hissetmeleri psikolojilerini de güzelleştiriyor.” (14. kişi).

“Bir nebze olsun evdeki süreçte iyi hissetmelerini sağladım. Kendilerini özel hissettiler.” (16. kişi).

“Bu etkinliklerle aslında onlara ne kadar ihtiyacımız olduğunu onlara göstermemiz onlara kendini iyi hissettirdi.” (21. kişi).

“Onları önemseyişimizi değerli olduklarını biraz da olsa gülebildiklerini düşündürdü.” (26. kişi).

Soru 5. Evde uygulama yapmanın olumsuz yönü neydi? Bu soru doğrultusunda değerlendirilen yazılı materyaller sonucunda tek ana tema karşımıza çıkmıştır.

Tema 1: Malzeme Bulmada Kısıtlılık

Katılımcı öğrenciler etkinlik sırasında malzeme kısıtlılığı, zaman kısıtlılığı, uygulamaları kendileri yaptırdıkları için beceri kısıtlılığı ve etkinlik yapabildikleri kişi sayısının kısıtlı olması nedeniyle zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

“Onlara kısıtlı zaman diliminde bu etkinlikleri yaptırmak.” (2. kişi).

“Malzeme temin edememek.” (3. kişi).

“Pandemi dolayısıyla eşya bulmakta zorlanıyordum.” (6. kişi).

“Zor yanları ise bazı şeylere yeteneğimizin olmayıştı benim açımdan boyama yapmayı pek sevmezdim yapamazdım.” (7. kişi).

“Yaşadığımız ortam sebebiyle olanak, imkân yüzünden sıkıntılar yaşadım.” (16. kişi).

“Zorlandığım şey bazı şeyleri kendimde yeni yeni öğrenip yapıyordum.” (17. kişi)

“Pandeminin olması dışarıdan araç gereç almamızı zorlaştırıyor.” (24. kişi).

“Uygulama yapacağız kişi sayısı azlığı ve bir kişinin duygusunu ve düşüncelerini anladım ama birçok farklı insan çeşitleriyle de uygulama yapmak isterdim.” (26. kişi).

“Evdeki imkânlarla bir şey bulmak üretmek zordu baya zorlandım.” (33. kişi).

“Bazen kullanacak neyi neye dönüştüreceğini bilmemek zor oluyordu ve buna el becerisinin olmaması daha da zorladı.” (36. kişi).

“Dışarı çıkmamız pandemi döneminde mümkün olmadığı için elimizdeki imkânlarla gerçekleştirdik. Daha güzel şeyler de ortaya çıkartabilirdik.” (40. kişi).

TARTIŞMA

Bu araştırmada COVID-19 pandemi sürecinde uzaktan eğitimle devam etmek zorunda olan yaşlı bakım teknikerliği bölümü öğrencilerinde uygulamalı derslerin yaşlılara ulaşması ve öğrencilerde yaşanan farkındalık ve deneyimlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmamızda öğrenciler uzaktan eğitim sürecinde Yaşlılarda Meşguliyet Terapisi ve Rehabilitasyon Dersi uygulamasını değerlendirdiklerinde olumlu duygular yaşadıkları, yaşlılar ile ilgili olumlu farkındalık oluştuğu ve öz güven duygusu oluştuğunu ifade etmişlerdir. Keskin’in çalışmasında geriatri stajına çıkan öğrencilerde yaşlı bakımına yönelik düşüncelerin anlamlı yönde değiştiği, Köse’nin çalışmasında ise klinik uygulamaların ilerleyen

dönemlerinde öğrencilerin kendilerinde öz güven hissettiği, bakış açısının değiştiği ve bilgi artışının olduğunu belirtmiştir (19, 20). Başka bir çalışmada da geriatri servisinde çalışan öğrencilerin yaşlılara karşı olumlu tutum geliştirdikleri görülmüştür (21). Bizim araştırmamızda da pandemi nedeniyle uzaktan eğitim olmasına rağmen öğrencilerin yaşlı bireylerle bir arada etkinlik yapmaları onların yaşlılara yönelik olumlu düşünceler geliştirdiklerini sağlamış ve araştırmamız da literatür ile uyumlu sonuca ulaşmıştır.

Araştırmamızda meşguliyet ve rehabilitasyon dersinin uygulama sonrasında öğrencilere kazandırdığı bakış açısı değerlendirildiğinde öğrenciler yaşlıyı ve yaşlılar ile birlikte verimli zaman geçirmenin gerekliliğini anlayabildiklerini belirtmişlerdir. Salgın sürecinde 65 yaş üstü kişilerin daha çok sosyal izolasyona maruz kalması, COVID-19 pandemisinde mortalite oranlarının daha çok yaşlı nüfusta görülmesi, kronik hastalık insidansının yüksek olması yaşlı bireylerin toplum içinde pandemiden en çok etkilenen bireyler olmasına zemin hazırlamıştır (13). Bu sürecin yaşlılar üzerinde oluşturduğu olumsuz etkileri azalmak için ev içinde bazı rekreasyon ve boş zaman etkinliklerinin oluşturulması, kişilerarası iletişimlerinin artırılarak yeni stratejilerinin geliştirilmesi önerilmektedir. Yaşlılarda meşguliye yönelik uygulamalarla birlikte bireylere yönelik yeni uğraşların olması yaşlıların yaşam kalitesini artırarak pandemi döneminde yaşadıkları stresin sağlık üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletmeye yardımcı olmaktadır (22). İskoçya’da evlerinde sosyal izole olan yaşlılarda bahçe kullanımlarının fiziksel ve zihinsel sağlıkla ilişkisini araştıran bir çalışmada, pandemi döneminde evlerinin bahçelerini kullanan yaşlıların fiziksel iyilik halinin daha iyi olduğu saptanmıştır. Ayrıca bu dönemde yaşlılar için bahçe işlerinin uygulanması fiziksel aktivitenin artırılmasında önemli bir etkinliği oluşturmuştur (23). Yaşlıların kitap okuma, müzik dinleme, bulmaca çözmeye, el işi aktivitelerini gerçekleştirme gibi uğraşlar edinmesi pandemi sürecinde kendilerini daha güvende hissetmelerine olanak sağlayacağı belirtilmektedir (10). Pandemi dışında da yaşlılarla

boş zaman aktivitelerinde yaş, cinsiyet, medeni durumun ve kültürün önemli bir etken olduğu, yaşlılara yönelik uğraş, boş zaman aktivitesinin sosyal, estetik ve psikolojik yönden pozitif yönde etkili olacağı bildirilmiştir (24). O halde diyebiliriz ki, pandemi sürecinde yaşlı bireylerin ihtiyaç duyduğu verimli zaman geçirmenin gerekliliğine araştırmamızın sonucunda da ulaşılmıştır.

Pandemi döneminde yaşlıların neler hissettiğine yönelik öğrenci görüşlerinde “endişe ve korku”, “yalnızlık” ve “olumsuz etkilenmeme” şeklinde üç ana tema elde edilmiştir. Yapılan çalışmalarda özellikle risk grubunda yer alan yaşlılarda koruyucu önlemlere yönelik ülkelerin uyguladıkları sosyal izolasyonun yaşlıların yaşamında olumsuz fiziksel ve psikolojik yansımaları yol açtığı vurgulanmıştır. Bu yansımalar yalnızlık duygusu, depresyon ve anksiyete ve fiziksel hareketsizliktir (25, 26). Araştırmamız sonucumuzda da öğrenciler bu durumu “Endişe”, “Korku ve yalnızlık” olarak ifade etmişlerdir. Diğer tema “Yaşlıların olumsuz etkilenmemesi” ne yönelik literatürde farklı görüşler vardır. Corley ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada yaşlıların %64’ü pandemi nedeniyle anksiyete hissetmediklerini ifade etmişlerdir. Bu durum yaşlıların pandemiye daha dirençli bir psikolojik yanıt verdikleri şeklinde düşünülmüştür (23). Corley’in çalışmasının aksine başka bir çalışmada yaşlıların pandemiye yönelik sürekli olumsuz bilgi edinmesi, onlarda endişe ve stres kaynağının temel nedeni olarak görülmüştür (27).

Araştırmamızda geniş ailesi olan öğrencilerin ya da yaşlıya kolaylıkla ulaşma imkanı olan öğrencilerin yaptıkları uygulamaları değerlendirmelerinde; “olumlu duygular deneyimleme” “Değerlilik hissi ve Pozitif bakış” olarak iki ana tema elde edilmiştir. Yaşlılarda yapılan bir çalışmada sosyal aktivitelere katılım oranları arttıkça daha iyi kognitif düzey, düşük depresyon ve yaşam kalitesinin olumlu etkilenmesi gibi istenilen sonuçlar elde edilmiştir (28). Yine yaşlılarda boş zaman aktivitelerini içeren pandemi öncesinde yapılan bir çalışmada yaşlıların ev merkezli sosyal etkinlikleri daha çok tercih ettikleri görülmüştür. Aynı çalışmada yaşlıların boş zamanlarını değerlendirmenin yaşam doyumu ve sağlık

algısına pozitif yönde etkisi olduğu bulunmuştur (29). Bizim araştırmamızda da öğrencilerle yaşlıların birlikte etkinlik yapması yaşlıların boş zaman aktivitelerini değerlendirmede ulaşılan temalar istenilen amaçları oluşturmuştur. Sağlık hizmeti veren meslekler sadece klinik becerilere sahip olmamalıdır. Mesleki uygulamaları etkileyen sağlık/hastalığa karşı tutumlara, mesleğine yönelik eleştirel değerlendirmeye, hizmet verilen bireylerin değerlerinin farkındalığına sahip olmalıdır. Bu nedenle sağlık hizmetlerin eğitim verilen meslek gruplarında teorik alan uygulama ile desteklenerek mesleğe yönelik farkındalıklar artırılması sağlanmaktadır (30).

Evde uygulama yapma zorluğu konusunda öğrencilerden tek tema olan “Malzeme bulmada kısıtlılık” elde edilmiştir. Karagöz’ün çalışmasında da tıp öğrencilerinin uzaktan eğitimde %42.3 materyal eksikliğini uzaktan eğitimde önemli bir sorun olduğunu göstermiştir (31). Araştırmamızda yaşlılara yönelik meşguliyetler uygulanırken konu ile ilgili malzeme, materyal ve araç-gerece gereksinim duyulmaktadır. Görülüyor ki öğrenciler bu süreçte ev ortamında istenilen malzemelere ulaşmada zorluklar yaşamışlar. “Malzeme bulmada kısıtlılık” teması kısıtlı imkanlar ile etkili ve iyi sonuçlar ortaya çıkarmaya çalışan öğrencilerimiz için beklenen bir bulgudur.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Dünyada tüm insanlar için önemli bir kriz dönemi olan COVID-19 pandemisi; eğitim, ekonomi, sağlık gibi birçok alanı olumsuz yönde etkilemiş ve bu alanda hızlı değişikliklere yol açmıştır. Pandeminin sebep olduğu kısıtlamalar ve değişikliklerden yaşlılar en çok etkilenen nüfusu oluşturmaktadır. Uluslararası Geriatri ve Gerontoloji Birliği (IAGG) yaşlıların COVID-19 ile mücadelesinde sunduğu öneri rehberinde yaşlıların aile ile iletişimlerini sağlamaları önerilmiştir (32). Ayrıca yaşlıların bu dönemde fiziksel ve psikolojik olarak sağlık profesyonelleri tarafından desteklenmeleri gerekmektedir. Bu anlamda yaşlı bakımı teknikleri ve bu bölümde eğitim gören öğrenciler bu alana özgü bilimsel geleceği şekillendiren sağlık profesyonelleridir.

Araştırma sonuçlarımız yaşlıların zorunlu sosyal izolasyon yaşadıkları salgın döneminde yaptıkları meşguliyet ve uğraşların yaşamlarını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Öğrenciler içinde yaşlı bakımı ve meşguliyet terapisi uygulamalarında yaşlı bakımı adına farkındalık kazandıkları görüldü. Aynı zamanda bu araştırma sonuçları yaşlı bakımı bölümündeki öğrenciler için teknolojik cihazlar kullanarak yeni, değişik aktivitelerin planlanıp yaşlılar ile birlikte uygulanması için temel oluşturacaktır.

Etik Kurul Onayı (Kurul adı, tarih ve sayı no): Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı 12/01/2021 tarihinde 2021/193 sayılı etik kurul izni alınmıştır.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Bildirilmemiştir.

Katılımcı Onamı: Araştırmaya katılan tüm öğrencilerden onam alınmıştır

KAYNAKLAR

1. *The 2021 Ageing Report*[İnternet]. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/economy-finance/ip142_en.pdf Erişim: 30.04.2021
2. *Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı*[İnternet]. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/45354/yasli-nufus-demografik-degisimi-2020.pdf> Erişim: 11.02.2021
3. Gürer A, Çırpan FK, Özlen NA. Yaşlı bakım hizmetleri. *Sağlık Hizmetleri ve Eğitimi Dergisi*. 2013;3(1): 1-6
4. Ceylan H. Yaşlanan Türkiye’de yaşlı bakım personeline duyulan ihtiyaç ve yaşlı bakım programlarının önemi. *COLLEGES*, 2010: 61
5. *Yükseköğretim Kurumu* [İnternet]. <https://yokatlas.yok.gov.tr/onlisans-program.php?b=30123> Erişim: 05.05.2021
6. *Resmi Gazete* [İnternet]. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140522-14-1.pdf> Erişim: 19.04.2021
7. Febtriko A, JAMA J, Irfan D, Dakhi O. Effectiveness of occupational therapy using robot manipulator for elderly. *International Journal Of Multi Science*. 2020; 1(09): 1-9
8. Bar MA, Ratzon NZ. Enhancing occupational therapy students’ knowledge, competence, awareness, and interest in accessibility. *Hong Kong Journal of Occupational Therapy*. 2016; 27: 18–25
9. Petruseviciene D, Surmaitiene D, Baltaduoniene D,

Lendraitiene E. Effect of community-based occupational therapy on health-related quality of life and engagement in meaningful activities of women with breast cancer. *Occupational therapy international*. 2018: 1-13

10. Karaca SN. Pandemi sürecinde birinci basamak bakış açısı ile yaşlı izlemi. *Klinik Tıp Aile Hekimliği*. 2020;12(3): 92-7

11. De Coninck L, Bekkering GE, Bouckaert L, Declercq A, Graff MJ, Aertgeerts B. Home and community based occupational therapy improves functioning in frail older people: A systematic review. *Journal of the American Geriatrics Society*. 2017;65(8): 1863-69

12. Gagliardi C, Piccinini F. The use of nature-based activities for the well-being of older people: An integrative literature review. *Archives of Gerontology and Geriatrics*. 2019; 83: 315-27

13. Varışlı B, Gültekin T. Yaşlı ayrımcılığının pandemi hali: COVID-19 sürecinde kuşaklararası etkileşimin dönüşümü. *Electronic Turkish Studies*. 2020;15(4):1227-37

14. Banerjee D. ‘Age and ageism in COVID-19’: Elderly mental health-care vulnerabilities and needs. *Asian Journal of Psychiatry*. 2020;51:102154

15. Demir SA. Salgın sürecinde yaşlı nüfus, sosyal dışlanma ve yaş ayrımcılığı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2020;(38):186-201

16. *Yükseköğretim Kurumu* [İnternet]. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Uzaktan_ogretim/yuksekogretim_kurumlarında_uzaktan_ogretim_iliskin_usul_ve_esaslar.pdf Erişim: 25. 02.2021

17. Doğanay G, Çopur Z. Yaşlı nüfusun COVID-19 salgınına ilişkin görüşleri: Giresun ili örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*. 2020; (76): 59-74

18. Tekindal M, Arzu ŞU. Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*. 2020; 20(1): 153-172

19. Keskin T, Ergen M, Başkurt Z, Başkurt F. Geriatri stajı yapma durumunun son sınıf fizyoterapi öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları üzerine etkisinin belirlenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2019;5(3):1757-66

20. Köse BG, Bakoğlu E, Purut HP, Çol BK. Yaşlı Bakım Öğrencilerinin Klinik Uygulama Deneyimlerinin Niteliksel Değerlendirilmesi. *STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. 2021;30(1):1-8

21. Baysal E, Sarı D, Taşkıran N, Acar E, Çevik RA. Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı bireylere yönelik tutumları ve empatik yaklaşım becerileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2019;10(2):80-87

22. Gonçalves AR, Barcelos JLM, Duarte AP, Lucchetti G,

Gonçalves DR, Silva e Dutra, FCM et al. Perceptions, feelings, and the routine of older adults during the isolation period caused by the COVID-19 pandemic: A qualitative study in four countries. *Aging & Mental Health*. 2021;1-8

23. Corley J, Okely JA, Taylor AM, Page D, Welstead M., Skarabela B, et al. Home garden use during COVID-19: Associations with physical and mental wellbeing in older adults. *Journal of Environmental Psychology*. 2021;73(101545):1-8

24. Sevil T, Şimşek KY. Yaşlıların boş zaman aktivitelerine katılımlarında algıladıkları boş zaman tatmininin demografik özelliklere göre analizi. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*. 2019;1(2):54-70

25. Berg-Weger M, Morley JE. "Loneliness and social isolation in older adults during the Covid-19 pandemic: Implications for gerontological social work *J Nutr Health Aging*. 2020;24(5):456-58

26. Lithander FE, Neumann S, Tenison E, Lloyd K, Welsh TJ, Rodrigues JC, et al. COVID-19 in older people: A rapid clinical review. *Age and ageing*. 2020;49(4):501-15

27. Philip J, Cherian V. Impact of COVID-19 on mental health of the elderly. *International Journal of Community Medicine and Public Health*. 2020;7(6):2435-36

28. Ülgen SY. Evde yaşayan yaşlılarda sosyal katılımı etkileyen faktörlerin incelenmesi [Yükseklisans Tezi]. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2012

29. Çabuk ÇA, Gümüş H. 60 yaş üstü bireylerin yaşam doyumu, sağlık algısı ve boş zaman etkinliği tercihlerinin incelenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi*. 2021;32(1):1-9

30. Rowe M, Frantz J, Bozalek V. The role of blended learning in the clinical education of healthcare students: A systematic review. *Medical teacher*. 2012; 34(4):216-21

31. Karagöz N, Ağadayı E, Başer D. Bir tıp fakültesi öğrencilerinin pandemide uzaktan eğitim ile ilgili davranışları ve sorunları pandemi sürecinde tıp eğitimi. *Jour Turk Fam Phy* 2020;11(4):149-58

32. International Association of Gerontology & Geriatrics [İnternet]. <https://www.iagg.info/covid-19-response> Erişim: 11.04.2021